

Præstø Lokalhistorie

Præstø Lokalhistoriske Arkiv & Lokalhistorisk
Forening for Præstø
19. årgang — Nr. 2. — maj 2009

Indhold

Forord	s. 3
På dine metaforer skal du kendes af Hans C hr. Thomsen	s. 4
Da Skibinge var besat af Anne Vesterdal Caspersen	s. 9
Kadetskolen fra Marosvarsárhely af Søren Peder Sørensen	s. 14
De trofaste blå violer af Hans Chr. Thomsen	s. 23
Arrangementer	s. 26
Bestyrelser	s. 27
Foto på forsiden—3 tyske soldater på vej til Østfronten efter udstationering i Skibinge	

Udgiver:

Præstø Lokalhistoriske Arkiv, Præstø Lokalhistorisk Forening

Redaktion:

Hans Chr. Thomsen (ansv.)

Elsie Björklund

Lis Rathsach

Præstø Lokalhistorie udkommer 4 gange årligt, og dækker Præstø sogn og landsogn, Beldringe, Baarse, Skibinge, Allerslev og Jungshoved

Medlemskab af Lokalhistorisk Forening koster årligt 100 kr.

Indmeldelse kan ske hos Knud Holm Nielsen, Tlf.: 5599 1895

Havnevej 12, 4720 Præstø. E-mail: knuboholm@yahoo.dk.

Tryk: Nordfalsters Bogtrykkeri

ISSN: 1903-0886

Arkivets åbningstider: Mandag kl.15—19 og 1. lørdag i måneden kl.10—
13Lindevej 45, 4720 Præstø Tlf.: 55 36 31 09, E-mail: lokal@praesto-arkiv.dk

Forord

Dette majnummer er viet besættelsen af Danmark 1940-45. Der er 4 artikler hvoraf de to rammer nummeret ind med begyndelsen og slutningen på besættelsen.

Anne Vesterdal Caspersen har skrevet en artikel om tyske soldaters udstationering i Skibinge baseret på interview med Gårdejer, Knud Toftager Hansen på Toftagergård. Endelig er der en stor artikel om ungarske kadetters udstationering i bl.a.

Præstø i slutningen af besættelsen. Der er skrevet af Søren Peder Sørensen, der også har udgivet en bog om emnet. Han har venligt stillet en artikel om emnet til rådighed for bladet.

Søren Peder Sørensen er uddannet fra Danmarks Journalisthøjskole 1981. Ringkøbing Amts Dagblad 1978-1980. Kristeligt Dagblad 1981-1996. Nyhedsmagasinet Danske Kommuner fra 1996. Freelance-redaktør Kirkens Korshær 1997-2006. Har bl.a. skrevet folkeudgaven til betænkningen om frivilligt socialt arbejde i fremtidens velfærdssamfund. Seneste udgivelse er **Det dyrebare menneskeliv** - korshærshæder Bjarne Lenau Henriksens liv og virke.

Tyske soldater på vej ind i Præstø d. 9. april 1940. Bemærk de hestetrukne vogne. Hesten var - måske overraskende - en central trækraft under 2.

På dine metaforer skal du kendes

Hans Chr. Thomsen

Den 9. april 1940 om morgenen trillede en enlig tysk motorordonnans op gennem Adelgade og videre frem til politistationen på Torvet, hvor han erklærede Præstø for besat. Politimesteren, Vagn Bro, kunne se frem til en snarlig ankomst af en bataillon værnemagtsoldster, og de skulle indkvarteres i byen og i omegnen. Det havde han at sørge for. Soldaten var lidt nervøs - ene mand i fjendeland, men det havde han nu ingen grund til at være.

Hele morgenen var byen blevet overfløjet af tyske bombemaskiner på vej til København, hvor de truende kredsedde over byen, medens besættelsesmagten forhandlede med regeringen og kongen, som hurtigt overgav sig. Danmark var blevet besat, og det varede ved de næste 5 år.

Der var naturligvis mange forskellige reaktioner på besættelsen denne morgen og de følgende dage. Her skal vi se på nogle af dem, der kom i Præstø Avis.

Frosten og vintergækken

Få dage efter tyskernes ankomst kunne man læse følgende i avisen. ”Hvor ofte saa vi ikke Sneen dække Landet som et Lagen, men uset - gemt derunder – foldede Vintergækken sig ud ... maa Frosten den ej kue”. Der er tale om en naturbeskrivelse – og dog. Hvorfor skulle frosten nu kue den vintergæk? Det plejer den jo ikke. Og så er der verbet ”kue”. Det er normalt et verbum, man bruger i sammenhæng med mennesker.

Der er metaforisk tale på spil – billedtale, og en angstfyldt sådan, der er usikker på fremtiden. Den store vinter står her over for den lille vintergæk, frostens kulde står overfor plantens liv og over/underordningsforholdet er klart. Det ligner til forveksling den store tyske nabo over for det lille Danmark. Altså: Havde Danmark overhovedet en fremtid? Ville vintergækken klare den? Artiklen er ikke sikker?

Men hvorfor nu denne metaforfyldte omvej? Hvorfor ikke bare tale i klart sprog? En af grundene hertil var naturligvis, at tyskerne havde indført censur i landet. Man kunne ikke sige, hvad som helst. En anden handlede om det ekstraordinære i situationen. Hvad gør man ud over at håbe på det bedste? Det danske reaktionsmønster var definitivt ikke ”afghansk” i sit væsen – bombehabitten er ikke opfundet her i landet.

Men der var også en tredje årsag, som hænger sammen med en bestemt dansk måde at undersøge sig selv på, der har rødder tilbage i først halvdel af det forrige århundrede.

Hvad vil det sige at være dansk

Hvis vi antager, at vintergækken er et billede på Danmark, hvad så med danskerne? Hvad gør en besættelse ved dem? Hør her: ”Ude over Agrene gaar Bonden i Dag og lægger Sæden i Jorden med sære Anelser om, hvad den Sæd skal give ham ... Tvivler han på Sædens værdi? Tvivler han paa Lykken ved det eventyrlige, der er Bonden forundt: At saa, se det spire, gro og høste det? Maaske blev han ikke netop i den-

ne Saatid klar over den Urkraft, der ligger dybt inde i ham selv” - en Kraft, ”han har faaet gennem Generationer, som en fundamental arvet Egenskab – den der sikre Danskhed”.

Krisen fremkaldte altså et behov for danskehed, og i landbrugs-Præstø var den åbenbart repræsenteret ved en bonde spundet ind i en naturmetaforik. I al fald i én artikel. Det var ikke Stauning, som var landets leder, der blev påkaldt eller de politiske ideologier, ligesom Gud heller ikke er ikke til at få øje på..

Guldalderen

For at tale psykologisk kunne man måske sige, at besættelsen her fremkaldte en **regression** – et tilbagefald til en tidligere tids selvforståelse.

I første halvdel af 1800-tallet blev landskabet og naturen kædet sammen med det at være dansk. Den venlige danske natur og godmodigheden i den danske væremåde hang sammen mente f.eks. fysikeren H.C. Ørsted. I forlængelse heraf skildrede guldaldermalerne (1800-1850) samspillet mellem den danske natur og folkelivet. Maleren J.Th. Lundbye malede det nationale landskab

frem på lærredet ligesom P.C. Skovgaard gjorde for at nævne et par eksempler. Sidstnævnte skabte i øvrigt mange af sine billeder i Sydsjælland og havde sin gang på Nysø.

Det var denne billedskabende måde at tænke på, som kom til syne i billedet med vinter-frosten og den lille vintergæk, og i bonden som det nationale sædekorn, i hvilken de danske ur-gener lå gemt. Hertil skal for bondens vedkommende tilføjes, at han i grundtvigianske miljøer ofte blev betragtet som den ægte bærer af den danske folkeånd, hvad det så end er for en størrelse.

Små to ugen efter d. 9. april siges det lige ud af landevejen, at danskerne er blide og føjelige, som den natur de levede i.

Besættelsen af Præstø

Angrebet på Danmark satte ind ved 4-tiden om morgenen, og et par timer efter var det hele overstået. Dagen efter besættelsen skrev Præstø Avis: "Livet i Præstø og på Præstøegnen gik i gaar sin rolige Gang – i det store og hele som om intet mærkeligt var passeret. Tidligt om Morgenen vaagnede man ved at høre Flyveeskadriljer gaa hen over Eg-

nen, og allerede ved 7-Tiden var der tyske Soldater her i Byen. Folk forstod ikke rigtig, hvad der foregik, men snart kom Meddelelser gennem Radio og Telefon.

I løbet af Eftermiddagen sendtes Spejderne ud for at opslaa Meddelelsen om Mørklægning, og Politikorpset fik tildelt forskellige Opgaver. Ved Indkørslerne til Byen blev der opstillet Vagtposter, som Natten igennem har kontrolleret om Cyklister og Motorvogne har kørt med blandede lygter."

Danskerne set udefra

Historikeren Søren Mørch: "General von Kaupisch var leder af de tyske tropper, der gennemførte den militære besættelse af Danmark den 9. april 1940. Det var ikke nogen vanskelig opgave. Som han vurderer det i sin indberetning: "Den danske soldat var ikke situationen voksen et eneste sted". Kastelet i København hvor den danske Generalkommando befandt sig, blev erobret på et kvarter, uden at der blev løst et skud. Det danske luftvåben blev ødelagt på jorden. I Sønderjylland kom det til skudveksling nogle steder, men der var intet forberedt og ingen

ledelse. Alt i alt mistede 16 danske soldater livet og 23 blev såret.” Så vidt Mørch.

Præstøs borgmester Otto Madsen refererede følgende: ”Major Zimmermann har i Dag henvendt sig til mig og overbragt mig den tyske Værnemagts tak til Byens Borgere for den forstaaende og venlige Maade, hvorpaa man har modtaget de tyske Soldater.

Idet jeg herved lader denne Tak gaa videre til Byens Borgere, haaber jeg paa, at jeg kan give Majoren Løfte om, at man fra alle Sider vil vise Forstaaelse og Resignation overfor denne ekstraordinære Situation, som den tyske Indkvartering har skabt for Byen og fremdeles møde Soldaterne med Venlighed
Præstø den 15. april 1940

Otto Madsen
Borgmester

Men livet skal jo leves ...

På besættelsens dag ét gik byen altså helt i sort med mørklægning og kulsorte natte-gader, der henlå tomme for andet end et par enkelte cyklister, der fik besked på at slukke cykellygten. Mørklægningen skulle dog ikke også være en hjerternes mørklægning for

Gud, som provst Jensen sagde ved et indremissionsk møde.

Fra begyndelsen blev der lukket for udkænkning af spiritus, og inden ugen var omme blev offentlige møder, demonstrationer, sammenstimlen og gadeopløb forbudt – gudstjenester, sportskampe, trav- og gallop- og cykelløb blev undtaget.

Usikkerheden fik folk til at hæve sparepengene i bankerne og forhenværende folketingsmand J. Jensen-Kleis advarede mod: ”den tilstrømning til Pengeinstitutterne i de sidste Dage for at faa sin Opsparing halet ud er upaakrævet og uklog og kan faa farlige Konsekvenser.”

Der opstod hurtigt en mangelsituation, der fremkaldte fantasifulde produkter – sko af rødspætteskind, tandbørster foreslået erstattet af gulerødder m.m. Manglen på benzin øgede efterspørgslen efter alternative hestekræfter:

at Hesten får en Chance
er tydeligt at se
det er en Renæssance
der nu er ved at ske

Drivkraften her er Havre
og rigeligt med Vand

Udsigterne er fagre
for både By og Land

Det eneste, der var rigelig af var ironi og humor. Nyheder og hændelser af forskellig art fik dengang daglige rim med på vejen i aviserne. Knaphed på råstoffer kunne f.eks. kombineres med kærlighed som her:

Forlovelse med Guldring
er snart en saga blot
men nikkel som er pudset
kan ogsaa være godt
med Krom og Staal det blandes
og Prisen skæres ned
saaledes er Symbolet
i Dag på Kærlighed

Besættelse eller ej - Præstø havde stadig en dagligdag at passe med en urgammel dagsorden, og i et landbrugsområde kan en annonce som denne vel ikke komme bag på nogen: ”Belgierhingsten ”As de Aude” staar til Bedækning paa samme Betingelser som i Fjord”. Noget var stadig ved det gamle.

Rapportering til København

To uger efter besættelsen rapporterede værnemagtens mand i Præstø til den

tyske militære ledelse i København. Han meddelte, at de danske myndigheder handlede korrekt, borgerne var i flere tilfælde imødekommende, og danskernes hovedbekymring var især af økonomisk art – kunne de eller kunne de ikke få afsat deres eksportvarer. Omkring 1. maj var indrapporteringen en smule mindre optimistisk. Major Zimmermann mente nu, at danskerne så tyskerne an, men noget egentligt problem var der ikke. Eneste potentielle urokilde kunne være de arbejdsløse. Sådan blev det ikke ved med at være. 5 års tvungen sameksistens kunne tage sin begyndelse.

Fodnoter

Vagn Bro: De næste 25 år. Politimesteren fortæller. (1966)
Præstø Avis d. 13. april 1940
Samme d. 17. april
Inge Adriansen: Nationale Symboler i Det Danske Rige 1830-2000 bd. 2, side 362
Præstø Avis 20. april
Præstø Avis d. 10. april
Samme 9. maj
Samme 13. april
Samme 20. april
Samme 13. april
Samme 16. april
http://www.google.dk/search?hl=da&q=Major+Zimmermann+pr%C3%A6st%C3%B8&btnG=S%C3%B8g&meta=lr%3Dlang_da

Da Skibinge var besat

Anne Vesterdal Caspersen

”De kom om natten. Mor og jeg sad oppe i vinduet i spisestuen og så tyskerne komme marcherende med hjelme på, mens de sang. Klokken var tolv om natten, og det var meget dystert. Om morgenen var hele gården fyldt med tyskere og et feltkøkken. De fik varm mad med rom til. I stalden gik soldaterne med opsatte bajonetter, mens far og karlene malkede.”

Gårdejer *Knud Toftager Hansen* var otte år, da tyske besættelsestropper indkvarterede sig på hans fødegård Toftagergård, (Mønvej 35), i foråret 1940. De to andre gårde på Mønvej i Skibinge måtte også lægge hus til tyskere. Foruden Knud Toftager har kun den jævnaldrende *Preben Karstensen*, (Mønvej 37), førstehåndsoplevelser fra tiden. *Oluf Caspersen*, (Mønvej 31), har hørt om indkvarteringen på Baunehøjgård af sin far og mor, *Lars og Helga Caspersen*.

Den tyske indkvartering har været et par måneder eller mindre. Fælles for erindringerne er, at indkvarteringen

foregik disciplineret og med respekt for familierne på gårdene. Med tiden opstod der også en form for sympati mellem danskere og tyskere. For drengene var det spændende. Der var ikke tale om kamptropper, men om noget ældre soldater, mange formentlig i fyrreerne, som varetog logistiske opgaver. På Baunehøjgård var der sygestald for tyskernes heste. På Toftagergård blev der indrettet cykelværksted i et udhus. Karstensen havde en løjtnant boende i stuehuset, og en snes menige lå på halm i karlekammer, lo og lade. I stræderne i Skibinge var der indkvartering i udhuse, og hvor der ellers var plads.

Inden den tyske besættelse var danske soldater mobiliseret og indkvarteret på gårdene i området.

”Vi havde en sekondløjtnant og en oppasser,” fortæller Knud Toftager. ”Den første oppasser var en cigarruller fra København, senere kom en, der hed *Jönsson*. Vi havde et fint forhold, og de var begejstrede for at være hos mine

forældre. ”Jeg har jo huset til min rådhed,” sagde sekondløjtnanten, da en kaptajn kom på besøg. Han lå jo på sofaen, da kaptajnen kom. Jönsson kørte forskellige ting med kane og heste til arrangementer, blandt andet til Bellevue og Beldringe, hvor der også var dansk indkvartering. En aften, vi skulle til gymnastik, gik sekondløjtnanten med. Han gik i stram march, og vi skulle se, om vi kunne følge ham ud til Abildhøjskolen.”

Den 9. april blev de danske soldater afvæbnet af tyskerne på Abildhøjskolen. ”Sekondløjtnanten rystede sådan på hænderne, at mor måtte hjælpe ham med at lade revolveren, inden han skulle møde på skolen med skarpladte våben,” fortæller Knud Toftager.

”Så gik der vel en fjorten dage, og så kom der en hel masse tyskere og arrangerede indkvartering. Vi skulle have tre tyskere, som boede inde i huset. I en garage på Mønvej (Mønvej 17) var der indrettet feltkøkken, hvor de kogte mad. Hos os købte de æg til spejlæg.

Mor kunne tale tysk med dem. ”Frau Hansen verstehs alles,” sagde de. Det

var sympatiske mennesker, de tre. Som børn blev vi jo venner med dem, selv om vi jo ikke var tyskvenlige. Jeg var deres yndling. ”Knut, Knut,” kaldte de. Jeg sov inde i værelset hos dem om natten, og jeg var med dem i Præstø. En gang mor var i urtehaven, kom en, der hed *Meyer* ud til hende. Han var nedtrykt og ked af det. Han havde et stort mekanikerværksted i Ulm og to små piger og en kone, som han savnede. Den anden var Feldweibel – vi har billede af far og ham, der sidder og nyder det i haven. De var menneskelige. Vi blev gode venner med dem. Det kom senere frem, at de var kommet fra Polen, og der havde befolkningen spytet på dem. Men sådan gjorde vi jo slet ikke her. Hver søndag aften kom de ind i stuen til kaffe, og mor havde lavet kringler. Ved et ekstra bord sad otte-ti tyskere, der også var inviteret, og de lagde cigarer ved fars plads. I maj 1940 blev de samlet nede ved *Harboes* gård, hvor obersten holdt tale for dem. Så drog de af sted i mørkningen. Vi var lidt kedede af det.”

Tyskerne havde i begyndelsen tre maskingeværreder på Karstensens mark. Senere blev de flyttet over til Toftager

på bakken oppe ved volden. På grøn-jorden ved piletræerne var der også tre maskingeværreder. Den gang lå her også en mergelgrav, hvor soldaterne flettede en lille hytte, de indrettede som vagtstue. Maskingeværerne var rettet op i luften. Det var luftforsvar. Drengene fik lov at ligge på maven og kigge i tyskernes kikkert. En morgen kom en officer ridende og skældte soldaterne ud, fordi de ikke var ved hver deres maskingeværrede oppe på bakken, men var rendt sammen for at snakke. En af

tyskerne kunne dansk. En anden tegnede meget. Og så sang de: ”Gegend Engeland ... denn wir fahren, denn wir fahren.” ”Og så gik de stram march – med benene helt oppe,” erindrer Knud Toftager.

”Efter soldaterne var rejst, skrev deres koner til mor. De var meget religiøse. Alle tre soldater faldt ved Østfronten. Feldwebel, korporal og oppasser. En oppasser, som boede et andet sted i Skibinge, klarede krigen igennem. Han

Udsigt fra Skibinge mod Syd. Her på bakken ved Toftagergård lå en af de tyske maskingeværstillinger - lidt til venstre for piletræet. Foto fra 1950erne

havde en gang masseret far oppe på divanen for en dårlig skulder. Han havde et lille landbrug og sendte også et billede derfra.”

Preben Karstensen husker, hvordan de menige stod på række i gården til appel hver morgen, mens løjtnanten kontrollerede deres våben, og om de var barberede og korrekt påklædte. En gang om ugen skulle de af sundhedsmæssige

årsager indtage et råt æg i forbindelse med appellen. Der var disciplin, og officeren optrådte korrekt, men opretholdt distance over for gårdens beboere. En gang var der forsvundet noget korn

fra en foderkasse, men da løjtnanten fik det at høre, skete det ikke siden.

Respekten for værtsfamilierne viste sig også på Lars Caspersens gård, hvor de syge, tyske heste var opstaldet ved siden af gårdens egne heste. Da Lars’

heste blev smittet med kværke, en alvorlig, smitsom luftvejssygdom med bylder, blev han stiktosset og gjorde mine til at smide alle tyskerne og deres heste ud af gården. Den lille hestepasser hentede den tyske dyrlæge, som lovede at kurere Lars’ heste, hvilket han også gjorde. Lars Caspersen havde selvfølgelig ingen myndighed til at smide besættelsesmagten ud, men hestene var alfa og omega på en gård, så den tyske

dyrlæge forstod, hvad det betød.

Det var de menige soldater, familierne lærte at kende. Soldaterne var udmærket klar over, at der blev hørt radio fra England på gårdene, men grinede

Tyske soldater muciserer på Torvet i Præstø

de bare af det.

Ved soldaternes afrejse blev der omfavnet og grædt. For tyskerne var det en tragedie. De anede, at de ville blive sendt til Østfronten.

Kadetskolen fra Marosvarsárhely

Journalist Søren Peder Sørensen

Ungarske efterkommere efterlyser på Internettet informationer om den ungarske kadetskole i Danmark under 2. Verdenskrig. Hvad skulle de mon der? spørger en søn fra Colorado Springs i USA efter at have læst sin afdøde fars dagbog. Svaret findes i de danske arkiver. Læs om skolens dramatiske historie

”Under Anden Verdenskrig forlod en gruppe ungarske kadetter deres skole i slutningen af 1944 og rejste med tog og hest fra skolen i Ungarn til Præstø i Danmark. En af disse kadetter var min far. Alt, hvad jeg ved, har jeg fra hans dagbog, som jeg fandt efter hans død. Nu prøver jeg at forstå, hvad der fik ham og hans kammerater til at forlade deres land for at rejse til Danmark. Er der nogen der ved noget?”

Spørgsmålet stilles af Stephen Toldy i et indlæg, som bringes på den engelsksprogede historieportal ”Armchair and History Net”. Han og hans familie bor i Colorado Springs, USA, og begge hans forældre er ungarske. Hans far

hed Stephen Julius Toldy, født i januar 1926 i Bene (i dag en del af Ukraine) Ifølge Stephen Toldy skrev hans far i sin dagbog, at de unge kadetter var i kontakt med den danske modstandsbevægelse, samt at kadetterne efter tyskerne kapitulation i maj 1945 blev behandlet som gæster af den danske regering. Hvorfor fik de denne særbehandling? Hvorfor blev de ikke sendt i krigsfangelejre i Tyskland eller i Sovjetunionen, som det hændte andre krigsfanger? spørger Stephen Toldy.

Stephen Toldys spørgsmål om kadetskolen udløser en reaktion fra en læser i Budapest ved navn Marietta Zsákai. På ”Armchair and HistoryNet” skriver hun:

”Jeg er født i Danmark, Næstved/Gavnoe. Min bedstefar, mine forældre, min lillebror og min tanke og onkel, levede i Danmark i to år. Jeg var seks måneder gammel, da vi forlod Danmark. De fortalte mig senere, at vi blev hjulpet af Dansk Røde Kors..”

Men Stephen Toldy får ikke svar på de

Ungarerna

to spørgsmål, som hn rejser:

Hvorfor forlod de unge kadetter deres hjemland for at rejse til Danmark?

Hvorfor blev de behandlet som gæster af den danske regering og ikke sendt i krigsfangelejr?

Svarene findes i de danske arkiver, men de har været godt gemte, for ingen dansk historiker har nogensinde interesseret sig for den ungarske kadetskole.

På flugt vestover

Som det fremgår af overskriften tilhørte det unge mandskab en kadetskole, der lå i byen Marosvársárhely i det sydøstlige Ungarn. I dag hedder byen Tîrgu Mures og ligger i Rumænien.

I i 1944 var kadetskolen "Csaba Királyfi" en respekteret ungarsk militær uddannelsesinstitution, hvortil godsejere, præster og andre velstillede samfundsgrupper sendte deres sønner, så de kunne få en officersuddannelse.

Men skolens placering tæt ved Ungarns østlige grænse blev et alvorligt problem, da den sovjet-russiske hær i det tidlige efterår 1944 buldrede frem og trængte ind over grænsen fra Rumænien. I al hast blev kadetskolen flyttet bort fra

krigszonen til mere sikre egne i det vestlige Ungarn.

Den røde Hær fortsatte sin fremmarch, og snart kunne Kadetskolen fra Marosvársárhely heller ikke mere være i sikkerhed i det vestlige Ungarn. I december 1944 besluttede tyskerne at flytte skolen til Tyskland. Det hed sig, at flytningen skulle ske, så de unge kadet-elever i fred og orden kunne fortsætte deres officersuddannelse. Sandheden var dog en anden, nemlig at tyskerne pønsede på at sende eleverne til de pressede fronter, som desperat manglede mandskab. Kort før jul 1944 blev de ungarske elever sat på et tog for at blive sendt til byen Bromberg (nuværende Bydgosz i Polen). Der blev de underlagt den tyske Opklarings- og Kavaleriskole.

Mange andre fulgte eleverne. Det fremgår allerede af Marietta Zsákais indlæg på "Armchair and History Net", hvor hun skriver, at foruden hendes forældre var også hendes bedsteforældre samt tante og onkel med.

Ifølge oplysninger fra de danske myndigheder efter krigen udgjorde kadetskolens mandskab cirka 150 mennesker. Af dem var lidt under halvdelen elever (55-60), mens de øvrige var en-

Den ungarske kadetskoles opbrud fra Bromberg (Bydgosc) i slutningen af januar 1945. Kvinder og børn blev transporteret på hestevogne, de andre måtte gå. (Foto: Marietta Zsákai)

ten lærere eller pårørende, blandt dem 19 kvinder og børn.

Med russerne i hælene

Kort efter kadetskolen ankomst til Bromberg blev skolens leder, major Dezső Szilágyi, klar over tyskernes reelle hensigter. De underlagde hans elever militær straffelov, hvorved de blev betragtet som desertører og risikerede dødsstraf, hvis de forsøgte at stikke af eller, hvis de ikke fulgte tyskernes ordrer.

Allerede den 20. januar 1945, da russiske tanks og artilleri lød uden for byen, blev de unge mænd beordret i kamp, men major Szilágyi protesterede og indvendte, at hans elever var utrænede og ikke egnede til at gå i kamp.

Ved at modsætte sig ordren vakte majoren tyskernes store mishag, hvilket skulle komme til at forfølge ham og skolen helt hen til krigens afslutning. Ungarerne blev beordret væk fra Bromberg. De blev sendt af sted til fods og på hestevogn. Retningen var stik vest, bort fra den russiske linje.

Alle kunne ånde lettede op, men kun for en kort stund. Russerne var lige i hælene, og de var under konstant fare

for beskydning. I stedet for at hjælpe, lagde tyskerne dem hindringer i vejen. ”Undervejs (fra Bromberg til Münster, red.) saboterede gruppen flere tyske ordrer og tre gange forekom det, at tyskerne på Himmlers befaling ville fjerne heste og cykler, men hver gang lykkedes det at afvise disse ordrer”, skrev major Szilágyi efter krigen.

Marietta Zsákai, der på det tidspunkt endnu ikke var født, skriver samstemmende om familiens opbrud fra Bromberg:

”Fra Ungarn til Bromberg ankom min familie med tog. Men der faldt bomberne og derfor fortsatte de med heste, og kun kvinder og børn var med på hestevognen. De rejste gennem skove på grund af bombefaren, og fordi russiske tanks bare var nogle kilometer derfra. Tyskerne ønskede at tage deres heste og agtede at sende dem (kadetterne) mod de russiske tanks. Alle havde travlt med at komme over på den anden side af Elben.”

En genstridig major

I slutningen af februar 1945 ankom kadetskolen til Münster i Nordtyskland. Der hvilede de ud efter den anstren-

gende march, mens skolens ledere lå i forhandlinger med de tyske militærmyndigheder om, hvad der skulle ske. Svaret kom to dage senere. De blev sat på et tog, der kørte i nordlig retning. De rejste via Hamburg, ankom til den tysk/danske grænse og fortsatte via Fredericia, Nyborg og Korsør til Næstved.

”I Næstved ventede vi på stationen hele formiddagen. Vi besigtigede byen, så chokolade og kager i udstillingsvinduerne. Folk på gaderne er rolige og velklædte og det forekommer frede-

ligt”, skrev en elev László Vécsey.

I Næstved blev den ungarske kadetskole skilt fra den tyske Opklarings- og Kavaleriskole. Herefter blev de ungarske kadetter og deres familier sendt til Præstø, hvor mandskab, vogne og heste blev indkvarteret på herregården Nysø.

Få dage senere ankom en tysk uddannelsesofficer sammen med fem underofficerer for at overtage ansvaret for uddannelsen af de ungarske kadetter. Og så brød balladen atter løs. Major Dezső Szilágyi modarbejdede energisk

Der var kvinder og børn med på turen fra Ungarn til Præstø

de tyske forholdsregler for at forhindre, at hans elever skulle sendes til fronten. ”Skolens ledelse gjorde vrøvl, og sprogvanskeligheder gjorde det værre”, skrev major Szilágyi i en redegørelse, hvor han omtalte de tyske uddannelsesofficerer som spioner. Mistilliden var gensidig. Tyskerne følte sig så utrygge ved ungarerne, at de om aftenen forskandede sig på deres værelser med de våben og den ammunition, som de brugte til øvelserne.

Nerverne stod på højkant og rygterne herom nåede den danske modstandsbevægelses efterretningstjeneste. I en rapport, som blev sendt til Stockholm, noterede en dansk efterretningsmand i april 1945:

”Der har for nylig været nogle højtråbende, tyske officerer nede at tale med majoren Dezső Szilágyi

Det udartede sig til vildt skænderi, der kunne høres over hele hotellet.”

Den tyske kommandant krævede, at kadetterne skulle grave luftbeskyttelseshuller i omegnen af Præstø. De fik ordre om, at de sammen med Gestapofolk skulle søge efter og indsamle nedkastede våben og ammunition fra allierede flyvere. De blev sat til at eftersøge danske modstandsfolk om natten.

Major Szilágyis afslog hver gang, så tyskerne betragtede det som sabotage. Aligevel fik han forhindret et sidste forsøg på at sende de unge kadetelever til Berlin for at deltage i slutkampene om den tyske hovedstad. Men nu var tyskerne blevet så træt af den genstridige major og hans kolleger, at de alle blev sendt tilbage til Næstved, hvor de blev indkvarteret på øen Gavnø under forhold, der lignede en egentlig internering af krigsfanger.

Et hemmeligt netværk

Når Stephen Toldy i sit indlæg på historieportalen ”Armchair and History-Net” spørger, hvorfor de ungarske kadetter efter tyskernes kapitulation fik særbehandling og blev betragtet som gæster af den danske regering, skyldes svaret major Szilágyis energiske modstand mod de tyske ordrer.

Dette blev bestyrket af, at majoren i de samme uger søgte nær kontakt med den danske modstandsbevægelse, først i Præstø, senere i Næstved. Der forsikrede han, at de ungarske kadetter indtog en antinazistisk holdning, at han og hans elever opfattede sig som gæster i Danmark. Hvis det skulle komme til

åbne krigshandlinger, ville ungarerne kæmpe på dansk side vendt mod tyskerne.

I ugerne op til tyskernes kapitulation udbyggede major Szilágyi og hans kolleger et hemmeligt netværk af kontakter med danske modstandsfolk og ungariske officerer i Høveltejren i Nordsjælland, der samarbejdede med den øverste ledelse i modstandsbevægelsen.

Da briterne overtog kommandoen i Danmark efter 4. maj 1945 blev stort set alle, der tilhørte den tyske besættelsesmagt, beordret til at forlade Danmark. Det gjaldt også den ungarske styrke på 12.000 mand. Men på grund af den ungarske kadetskoles aktive samarbejde med modstandsbevægelsen accepterede de britiske militærmyndigheder, at kadetskolen kunne blive i Danmark indtil videre.

Også fra civil side blev der gjort en indsats. Således rummer arkiverne en brevkorrespondance, hvor den lokale sognepræst i Præstø Sv. Austin Hansen beder Udenrigsministeriet om ikke at sende kadeteleverne tilbage til Ungarn. ”De er ude af sig selv af fortvivlelse og frygt på dette tidspunkt, før fredsslutning og grænsedragning, at skulle vende hjem til de vistnok meget brogede for-

hold i deres hjemland”, skrev han den 30. august 1945.

Resultatet af forhandlingerne blev, at kadetskolen fik tilladelse til at bo og arbejde i Danmark. I de første uger sørgede Næstved Kommune for, at de fik indkvartering og blev forplejet. Senere på sommeren 1945 blev de overgivet til Dansk Røde Kors, og i den periode fik mange af kadeteleverne arbejde ved landbruget på Næstved-egnen.

Ingen vej tilbage

Kadetskolen Csaba Királyfi vendte aldrig tilbage til sin hjemegn i Marosvárhely. Ved Anden Verdenskrigs afslutning måtte Ungarn afgive området til Rumænien, og flere af kadetskolens elever oplevede, at vejen tilbage til deres hjemland var lukket. I de følgende år blev de spredt for alle vinde.

Nogle valgte at emigrere til lande som Canada, Schweiz, Tyskland og Frankrig, mens andre som Stephen Toldys forældre udvandrede til Colorado Springs i USA. En halvsnes af eleverne valgte at blive i Danmark, hvor de blev dansk gift og stiftede familie. Blandt dem, som midlertidigt tog ophold i Danmark var skolens leder Dezső

Szilágyi, som fik flere danske venner. Det er dog uvist, hvad der siden blev af ham.

Hovedparten valgte at rejse hjem, da mulighederne åbnede sig i efteråret

1946. De første forlod Danmark den 24. oktober 1946. Den anden gruppe forlod Danmark den 13. november 1946, da de i busser blev kørt til Wien, hvorfra de blev transporteret hjem med tog den 19. november 1946.

Blandt dem var Marietta Zsákai og hendes familie.

”Jeg var seks måneder gammel, da vi forlod Danmark, men i hele mit liv har det fulgt mig som en straf, at jeg var født i et vestligt land. Men det er fortid nu”, slutter Marietta, der i dag er 62 år og arbejder som lærer i Budapest.

I Danmark gled histo-

rien om de unge kadetter fra Transsylvanien snart i glemmebogen, men de involverede familier og pårørende glemte det aldrig. For det blev en begivenhed, der kom til at forme livet for

dem og de næste generationer. Blandt dem Stephen Toldy fra Colorado Springs og Marietta Zsákai i Budapest.

”Since to past no future”, skriver Marietta Zsákai i et af sine indlæg på ”Armchair and HistoryNet”. Uden fortid, ingen fremtid. Uden at kende historien kan vi ikke forholde os til fremtiden.

Major og skolens leder Szilágyi Dezso. Til venstre er det kaptajn Walter-Terenyi Lajos og til højre er det kaptajn Derenyi Rajmar. Så det må da siges at være skolens spidser

De trofaste blå violer

Hans Chr. Thomsen

I april 1945 vidste de fleste, hvor krigen bar hen. Det gjaldt også tyskerne, selv om propagandaminister Goebbels i Berlin opfordrede til at holde ud, fordi han var ”fast overbeviste om, at det skal lykkes at kæmpe Byen fri.”

Med befrielsen i sigte og pressecensur i landet søgte mange indlæg i Præsto Avis – som ved besættelsens begyndelse - atter til naturen for at finde sprog til følelserne. Her en måned før befrielsen: ”De blå violer er trofaste, svigter aldrig. De fortæller paa sit stilfærdige Sprog, at det gælder om at *holde ud* i en svær Tid”

En anden havde fat i: ”Den lange lyse Vaar – de lange, stille, lyse Nætter og de lyse Bøgeskove i det milde Land som i Forbindelse med vor Histories triste Gang siden 1864 har befordret den Hang til Drømmeri og Stemningsbetonethed, der er saa karakteristisk for os danske”. Det er indlægget utilfreds med. Det nationale drømmeri skal brydes så ”Beslutsomhedens og Handlekraftens Morgenrøde” kan træder i dets sted.”

Et tredje indlæg antydede ligefrem, at den kommende sejr stod i gæld til tiden og naturen - ”Tidens Hjul drejer ... saaledes er Naturens Lov” som det hed.

De eneste, der ikke havde forstået noget som helst af det hele, var folkene bag denne annonce, der blev bragt 10 dage før befrielsen og fyldte en kvart side i avisen:

Skal Danmark Bolcheviseres

Nej

Danske Mænd, vær med i Kampen mod Bolschevismen

Det gælder vort Fædrelands bestaaen
Meld dig til SS. Ersatzkommndo Danmark, Jernbanegade 7, København K

Slutspil

Den farligste periode i Danmark under besættelsen var dens slutning. I de få sidste måneder døde der flere end i de foregående 5 år, og avisen var fuld af slutopgørene - En kvinde blev skudt på Sundby Hospital. 5 ukendte blev fun-

det skudt i henholdsvis København og Fiskebæk. Eksplosioner i nat i 6 timer i træk i København, 6 mand dræbt ved skud og 7 ved gadeskyderi, for at nævne i flæng fra april måned.

Danmark atter fri

Præstø Avis udkom to gange d. 5. maj med store bogstaver på forsiden, Dannebrog i farver og reportage fra befrielsen: ”I samme Øjeblik, Radioen havde meddelt om Friheden var Gaderne her i Præstø fyldt med Mennesker ...

Overfor Hotel ”Danmark”, hvor Gestapo nu har hersket siden September i fjord, samlede der sig straaaks en Mængde Mennesker, men det kom ikke til Episoder af nogen Art ... Gestapofolkene kørte bort i to Biler ... i de første Formiddagstimer kørte Frihedskæmperne rundt og foretog en række Arrestationer, og man beslaglagde ikke alene Arresthuset men også Missionshuset..”

Glæden ved befrielsen strømmede først kongen i møde og derefter de allierede. Krigen kostede som bekendt mange millioner mennesker livet, lige som hele byer blev lagt i ruiner - ”Tunge Ofre har disse frygtelige Aar krævet” skrev

avisen med tilføjelsen: ”ogsaa i vort Land.”

En præst mente at

Alt, hvad Fædrene har kæmpet
Mødrene har grædt
Har den Herre stille lempet
Saa vi vandt vor Ret

Det var en eksplosiv glædens tid – uanset om det nu var Herren, der havde vundet krigen eller ej. Mørklægningsgardinerne blev flået ned, på gaderne faldt folk hinanden om halsen, og fra gemmerne blev polymutflasker – reserveret denne dag - hentet frem. Euforien varede ved. Undervisningsministeren f.eks. meddelte, at der vil blive taget hensyn til vordende studenter, der havde været frihedskæmpere. Det fik avisens rimsmed til at dyppe pennen:

Han bliver ikke spurgt om Bismarck
den Knibe ingen kommer i
han derimod skal vide noget
om Churchill og Montegommery
Napoleon var en tapper Kriger
for længst er den Epoke endt
hvis blot han kender Eisenhower
Bli’r Frihedskæmperen Student

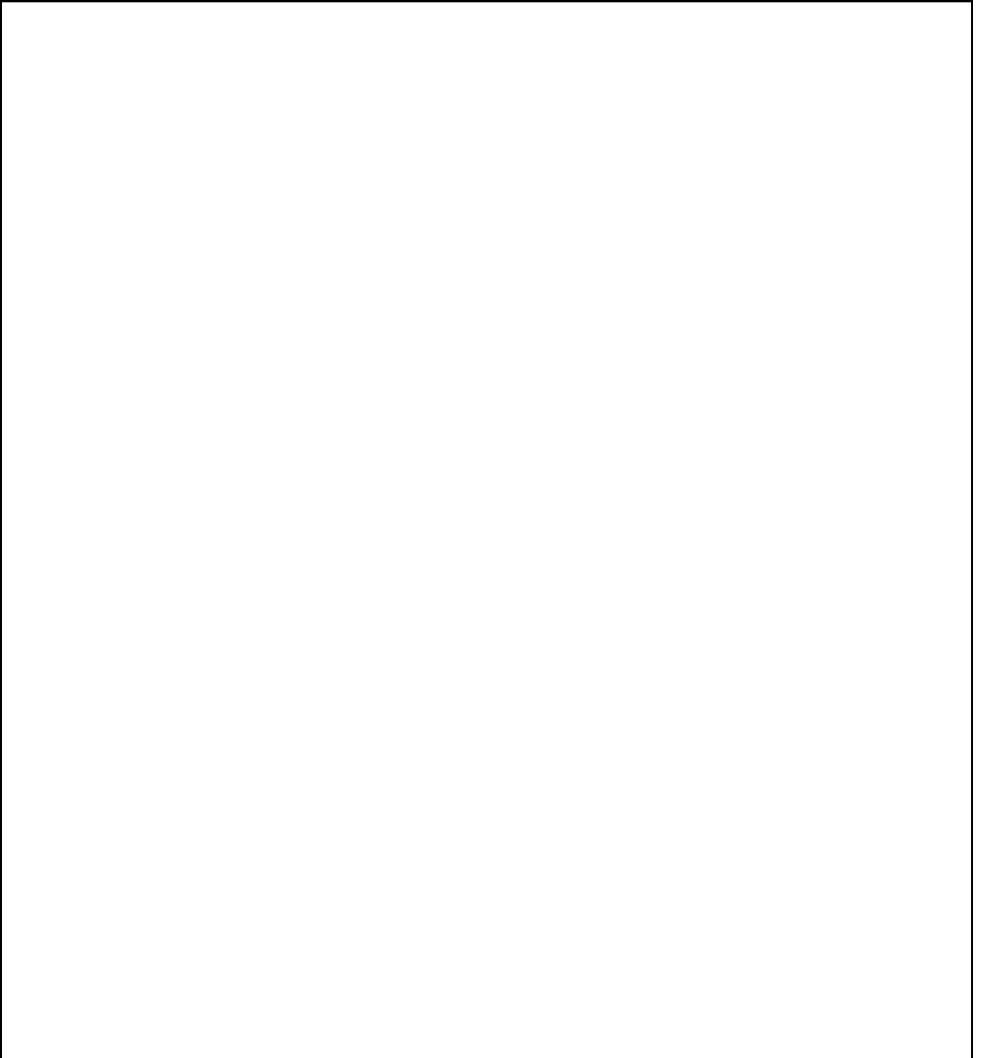
Og på temasiden "Kvinden og Hjemmet" kunne man få opskrifte på "Tre allierede Retter" – russisk rødbedesuppe, amerikanske kalvekotteletter i gryde og en Monty-(Montgomery)-Dessert. Tuborg sendte denne annonce på markedet:

Lys som Vaarens
Første Hilsner
Er den blonde
Tuborg Pilsner

Danmark begyndte at ligne sig selv.
Forude ventede den kolde krig.

Modstandsfolk fotograferet efter krigen

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Fmd. Lis Rathsach, Hjørnehusvej 21, 4720
Præstø. Tlf.: 5599 2626,
E-mail: lis.rathsach@c.dk

Arkivleder Ove Rye Jørgensen, Ugledigevej 19,
4720 Præstø. Tlf. 5599 6016. E-mail: [over-
ye@post.tele.dk](mailto:over-
ye@post.tele.dk)

Styrelsesmedl. Elsie Bjørklund,
Ellerødvej 44, Ørslev, 4760 Vordingborg
Tlf. 5598 5068. E-mail: trolldbj@mail.tele.dk

Styrelsesmedl. (For Lokalhistorisk Forening)
Ole E. Hansen, Ved Gadekæret 2, Skibinge.
4720 Præstø Tlf. 5599 1464

Styrelsesmedl. Sanne Bolvig Larsen, Egelyvej
3A, 4720 Præstø. Tlf. 5599 3068.
E-mail: bolvig@larsen.mail.dk

Styrelsesmedl. Bent U. Mortensen,
Spurvevej 9, 4720 Præstø.
Tlf. 5599 1755, E-mail: beum@dbmail.dk

Styrelsesmedl. Knud Skovbæk,
Nihojvej 8, 4720 Præstø. Tlf. 5599 6142
E-mail: knud.skovbaek@digtele.dk.

Styrelsesmedl. Hans Chr. Thomsen, Egestræde
3, Skibinge. 4720 Præstø Tlf.: 5599 1494. E-mail:
hctka@mail.dk

Lokalhistorisk forening for Præstø

Fmd. Dorte Worsøe, Faksevej 8,
4720 Præstø. Tlf. 5599 3724.
E-mail: lystskovhuset@mail.dk

Næstfmd. Ole E. Hansen, Ved Gadekæret 2, Skibinge. 4720 Præstø Tlf. 5599 1464

Kasserer Knud Holm Nielsen, Havnevej
12, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1895. E-mail:
knuboholm@yahoo.dk

Best.mdl. Gurli Nielsen, Hestehavevej
77, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1416

Best.medl. Lise Topp, Adelgade 59,
4720 Præstø Tlf. 2299 2443

Suppl. Inge Knudsen, Jernbanevej 14
st.tv., 4720 Præstø. Tlf. 5672 5161.
E-mail: wesse@lic-mail.dk

Suppl. Bodil Møller, Juulsvej 33,
4720 Præstø. Tlf. 5599 3555

Redaktør af "Præstø Lokalhistorie":
Hans Chr. Thomsen, Egestræde 3, Ski-
binge. 4720 Præstø Tlf.: 5599 1494.
E-mail: hctka@mail.dk

Løbesedel

Nationaltidende

Dagens Nyheder

Fredag den 4. Maj 1945

**DANMARK
atter frit**

**Montgomery meddeler, at de tyske
Tropper i Danmark har overgivet sig**

Læs Nationaltidende i Morgen

NATIONALTIDENDE, København.